

Jelena Damjanović Barić *

STEČAJNA KAZNENA DJELA I NJIHOVA UČESTALOST U HRVATSKOJ I POREDBENOJ PRAKSI

Tema su rada stečajna kaznena djela i njihovo mjesto u hrvatskom sustavu kaznenog prava, kao i učestalost njihova pojavljivanja u praksi u korelaciji s brojem otvorenih stečajnih postupaka. Prikazane su osnovne karakteristike stečajnih kaznenih djela, kako su ona regulirana u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu te njihova povezanost s osnovnim postavkama i institutima stečajnog postupka. Prilikom izrade rada provedeno je istraživanje i analiza statističkih podataka o učestalosti stečajnih kaznenih djela u Hrvatskoj, Njemačkoj i Austriji, također u korelaciji s brojem otvorenih stečajnih postupaka u navedenim državama, i to u proteklih deset godina. Podaci o broju pravomoćno osuđenih počinitelja stečajnih kaznenih djela i otvorenih stečajnih postupaka prikupljeni su iz baza podataka nadležnih državnih ureda za statistiku te su nakon toga statistički obrađeni i analizirani. Cilj istraživanja bio je utvrditi pojavljuju li se ta kaznena djela u hrvatskoj sudskoj praksi jednako često kao u praksi zemalja usporedivog pravnog kruga ili ne kako bi se iz tako prikupljenih i obrađenih podataka pokušali izvesti zaključci korisni za daljnju znanstvenu analizu i praktičnu primjenu. U zaključnim razmatranjima uspoređene su osnovne karakteristike stečajnih kaznenih djela i stečajnog postupka u pravnim sustavima promatranih država, iznesene su hipoteze o mogućim uzrocima odstupanja u rezultatima provedenog istraživanja te je upozoreno na važnost posvećivanja povećane pozornosti znanstvene i stručne javnosti stečajnim kaznenim djelima kao obliku gospodarskog kriminaliteta koji je u dosadašnjem razvitku hrvatskog kaznenog prava i prakse podzastupljen.

Ključne riječi: stečajna kaznena djela, učestalost počinjenja, stečajni postupak, zaštita vjerovnika

* Jelena Damjanović Barić, mag. iur., odvjetnica u Čakovcu; jelena.damjanovic.baric@gmail.com; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4061-662X>

1. UVOD

Ovaj se rad bavi stečajnim kaznenim djelima u hrvatskom zakonodavnom i pravosudnom sustavu te rezultatima analize prikupljenih podataka o broju pravomoćno osuđenih počinitelja stečajnih kaznenih djela i njegovu omjeru u odnosu na broj otvorenih stečajnih postupaka u vremenskom razdoblju od posljednjih deset godina (2013.–2022.). Istraživanju i analizi pristupljeno je iz poredbenopravne perspektive na način da su prikupljeni podaci za Hrvatsku, Njemačku i Austriju te je provedena analiza uočenih odstupanja u dobivenim rezultatima.

U prvom dijelu ovog rada prikazana su osnovna obilježja stečajnih kaznenih djela u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu, njihov smisao, svrha i mjesto u sustavu kaznenopravne zaštite. Također, prikazana je i povezanost stečajnih kaznenih djela s osnovnim funkcijama stečajnog postupka kako je koncipiran u hrvatskom stečajnom pravu. Na tragu tako ustrojenog prikaza rad se dalje bavi istraživanjem zastupljenosti tih kaznenih djela u hrvatskoj pravosudnoj praksi te njezinom usporedbom sa stanjem u drugim državama (ponajprije u zemljama srodnog pravnog kruga, Njemačkoj i Austriji, u kojima su i stečajna kaznena djela i stečajni postupak uređeni na sličan način kao u Hrvatskoj).

Polazna pretpostavka u istraživanju i analizi jest da su stečajna kaznena djela u hrvatskoj pravosudnoj praksi znatno manje zastupljena nego u usporedivim pravnim sustavima drugih zemalja. Cilj je ovog rada prije svega ispitati točnost te pretpostavke, a zatim i utvrditi postoji li normativno ili pravnoteorijsko objašnjenje za takvo odstupanje. Zaključno se iznose razmatranja o tome ostvaruje li se, s obzirom na rezultate istraživanja i analize, u hrvatskoj pravosudnoj praksi smisao i svrha stečajnih kaznenih djela kako su koncipirana kaznenopravnim zakonodavstvom ili ipak postoji prostor za napredak.

Promatrajući stečajni postupak iz perspektive njegova povijesnog razvoja u njemačkoj pravnoj doktrini (čijem pravnom krugu pripada i hrvatsko stečajno, pa i kazneno pravo), vidljivo je da su norme kaznenopravne naravi bile njegov inherentni dio sve do kraja 19. stoljeća. Jedan od načina na koji su pravna znanost i praksa nastojali sačuvati ekonomsko blagostanje i spriječiti propast poduzetničkih pothvata, odnosno odvratiti poduzetnike od nesavjesnog postupanja u gospodarskim aktivnostima, bilo je i kažnjavanje te stigmatiziranje stečajnih dužnika, odnosno osoba koje su “bankrotirale”.¹ Ekonomska propast

¹ O tome slikovito govori i podrijetlo riječi “bankrot”, koja dolazi od izraza “banca rotta” ili “banca rupta”, što doslovno znači “slomljena klupa”, a odnosi se na klupe na kojima su srednjovjekovni talijanski i španjolski trgovci brojili novac. Te bi im klupe država prelomila na pola kao kaznu za nesavjesno i neuspješno poslovanje koje je dovelo do insolventnosti. Treiman, I., *Acts of Bankruptcy: A Medieval Concept in Modern Bankruptcy Law*, *Harvard Law Review*, vol. 52, br. 2, 1938, str. 189.

poduzetničkog pothvata uzrokuje neposrednu štetu vjerovnicima i ugrožava gospodarstvo u cjelini, a te su okolnosti u povijesnom razvoju stečajnog postupka opravdavale izricanje kazni nesavjesnim poduzetnicima, kao i njihovu stigmatizaciju u društvu. Tek njemačkim Stečajnim zakonom iz 1877. stečajni je postupak dekriminaliziran i inkorporiran u sustav građanskog prava.²

Dakle, od samih začetaka stečajno je pravo na različite načine nastojalo ostvariti svoju preventivnu funkciju te odvratiti poduzetnike od lakomislenog i nesavjesnog postupanja na štetu vjerovnika. Preventivna funkcija pravnih mehanizama koji izlaze iz okvira kaznenog prava nesporno je iznimno značajna³ te je s vremenom došlo do odvajanja tih pravnih grana, koje zahvaćaju problematiku stečaja. Reformom njemačkog stečajnog zakonodavstva krajem 19. stoljeća definitivno je ukinuta kaznena priroda stečajnog postupka, a u njegovu se fokusu našlo namirenje vjerovnika, zaštita njihovih interesa i podjela dužnikove imovine.⁴ Tako njemačka pravna doktrina kao tri osnovne svrhe suvremenog stečajnog postupka prepoznaje redistribuciju dobara, rješavanje pravnih konflikata i prevenciju.⁵ U tom se pravcu stečajno pravo razvija i danas te se stečajni postupak u suvremenim zakonodavstvima, pa tako i hrvatskom, provodi s ciljem skupnog namirenja vjerovnika stečajnog dužnika, unovčenjem njegove imovine i podjelom prikupljenih sredstava vjerovnicima, sukladno čl. 2. st. 2. Stečajnog zakona (dalje u tekstu: SZ).⁶

Kada se, pogotovo iz perspektive kaznenog prava, govori o stečajnom postupku, misli se ponajprije na postupak reguliran odredbama SZ-a, koji praktično predstavlja "svojevrstu generalnu egzekuciju koja se provodi u korist svih vjerovnika stečajnog dužnika nad cjelokupnom njegovom imovinom".⁷ Krajnji ishod stečajnog postupka jest prestanak postojanja stečajnog dužnika i podjela njegove imovine među vjerovnicima u svrhu (obično samo djelomičnog) namirenja njihovih tražbina. Vrijedi istaknuti da su hrvatskim SZ-om, osim stečajnog postupka, regulirani i drugi postupci povezani s insolventnošću dužnika, koji ne rezultiraju prestankom njegova postojanja, već mogu rezultirati preustrojem, nastavkom poslovanja stečajnog dužnika i oslobođenjem dužnika od preostalih obveza.⁸ Tako je već u čl. 1. SZ-a propisano da se istim za-

² Gessner, V.; Rhode, B.; Strate, G.; Ziegert, K., Three Functions of Bankruptcy Law: The West German Case, *Law & Society Review*, vol. 12, br. 4, 1978, str. 533.

³ Tiedemann, K., Objektive Strafbarkeitsbedingungen und die Reform des deutschen Konkursstrafrechts, *Zeitschrift für Rechtspolitik*, vol. 8, br. 6, 1975, str. 130.

⁴ Gessner; Rhode; Strate; Zeigert, *op. cit.* u bilj. 2, str. 534.

⁵ *Ibid.*, str. 535.

⁶ Narodne novine, br. 71/2015, 104/2017, 36/2022.

⁷ Majstorović, D., Stečajna kaznena djela, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 14, br. 2, 2007, str. 646.

⁸ Garašić, J., Najznačajnije novine Stečajnog zakona iz 2015. godine, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 38, br. 1, 2017, str. 132.

konom uređuje predstečajni postupak, stečajni postupak, stečajni plan, osobna uprava dužnika nesposobnog za plaćanje te pretpostavke i učinci oslobođanja dužnika od preostalih obveza.⁹ Budući da se SZ-om, dakle, ne regulira samo stečajni postupak, nego više različitih postupaka do kojih dolazi u slučaju insolventnosti, a i na tragu komparativnih nomotehničkih rješenja, preciznije bi bilo nazvati ga insolvencijskim zakonom.¹⁰ Unatoč tome, u hrvatskoj pravnoj teoriji i praksi uvriježeni su nazivi stečajni zakon i stečajno pravo te se oni i dalje u tom kontekstu i koriste.

Smisao i svrha stečajnog postupka te inkriminacije stečajnih kaznenih djela nesporno imaju zajednički nazivnik, a to je zaštita interesa vjerovnika u slučaju insolventnosti i stečaja. Kako bi se ocijenilo ostvaruje li inkriminacija stečajnih kaznenih djela u pravosudnoj praksi svoju zakonom proklamiranu svrhu, pokazuje se smislenim ispitati učestalost pojavljivanja tih kaznenih djela u postupcima pred sudovima. Još se 1975. Tiedemann referirao na procjenu da u Njemačkoj u 50 % stečajnih postupaka postoje kriminalni elementi.¹¹ Međutim, valja imati na umu da se radi o kaznenim djelima gospodarskog kriminaliteta, za koji je karakteristična velika tamna brojka, te je stoga realno očekivati da će broj otkrivenih i procesuiranih stečajnih kaznenih djela ipak biti manji od stvarnog broja kriminalnih radnji povezanih sa stečajem.

Polazna ideja za prikupljanje i analizu statističkih podataka o broju pravomoćno osuđenih počinitelja stečajnih kaznenih djela u određenom vremenskom razdoblju te usporedba tako prikupljenih podataka s brojem otvorenih stečajnih postupaka proizašla je iz rada švedskih znanstvenika koji su 2018. godine objavili studiju o stečajnim kaznenim djelima (*bankruptcy fraud*) u Švedskoj u razdoblju od 1830. do 2010.¹² Iako je glavna tema njihova istraživanja bila korelacija između učestalosti počinjenja stečajnih kaznenih djela i broja otvorenih stečajnih postupaka, uz analizu utjecaja poslovnih ciklusa, autori su utvrdili da je za cijelo promatrano razdoblje (od gotovo dvjesto godina!) prosječni udio stečajnih kaznenih djela u ukupnom broju otvorenih stečajnih postupaka 5,2 %, s time da on varira od 0,27 % krajem 19. stoljeća pa do 26,2

⁹ Slično je i u njemačkom stečajnom pravu: *Insolvenzordnung* (na snazi od 5. 10. 1994. (BGBl I S. 2866), posljednja izmjena 22. 12. 2023. (BGBl 2023, I, br. 411), dostupno na: <https://www.gesetze-im-internet.de/insol/> (18. 6. 2024.), dalje u tekstu InsO/Njem.) predviđa u čl. 1. stečajni postupak, čija je svrha zajedničko namirenje vjerovnika unovčenjem imovine stečajnog dužnika i raspodjelom prihoda, ili stečajni plan, čija je svrha očuvanje poduzeća, dok je za poštenog stečajnog dužnika predviđena mogućnost oslobođenja od preostalih obveza.

¹⁰ Isto i Majstorović, *op. cit.* u bilj. 7, str. 646.

¹¹ Tiedemann, *op. cit.* u bilj. 3.

¹² Box, M.; Gratzner, K.; Lin, X., Destructive entrepreneurship in the small business sector: bankruptcy fraud in Sweden, 1830–2010, *Small Business Economics*, vol. 54, br. 3, 2020, str. 643–671.

% u 2008. godini.¹³ Budući da i procjene njemačke pravne doktrine iz sedamdesetih godina 20. stoljeća (Tiedemann) i rezultati empirijske analize švedskih znanstvenika za navedeno dvjestogodišnje razdoblje obuhvaćaju incidenciju stečajnih kaznenih djela u omjeru prema broju otvorenih stečajnih postupaka, logični sljedeći korak u analizi problematike stečajnog kaznenog prava bilo je promotriti iste pokazatelje za Republiku Hrvatsku.

2. STEČAJNA KAZNENA DJELA U HRVATSKOM KAZNENOM ZAKONODAVSTVU

Predmet razmatranja i analize u ovom radu jesu tzv. prava stečajna kaznena djela,¹⁴ i to prije svega ona kod kojih je u odredbama Kaznenog zakona¹⁵ (dalje u tekstu: KZ) opisom kaznenog djela obuhvaćen stečajni postupak. Radi se o kaznenim djelima iz čl. 249.–251. KZ-a, i to: prouzročenje stečaja (čl. 249. KZ-a) kao temeljno stečajno kazneno djelo, pogodovanje vjerovnika kao privilegirani oblik prouzročenja stečaja (čl. 250. KZ-a) te primanje i davanje mita u postupku stečaja (čl. 251. KZ-a). U vezi s otvaranjem i provedbom stečajnog postupka moguće je i počinjenje drugih kaznenih djela, kao što su, primjerice, zlorporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju iz čl. 246. KZ-a, pranje novca iz čl. 265. KZ-a, pa i zlorporaba položaja i ovlasti iz čl. 291. KZ-a.¹⁶ Međutim, u fokusu analize i istraživanja u ovom radu samo su ona kaznena djela koja je moguće počiniti isključivo vezano za stečajni postupak ili u stanju nesposobnosti za plaćanje. Ta su kaznena djela svrstana u Glavu XXIV. KZ-a kao gospodarska kaznena djela i njihova su zakonska obilježja neodvojivo povezana s pretpostavkama za otvaranje stečajnog postupka propisanim SZ-om.

¹³ *Ibid.*, str. 445.

¹⁴ Kao razlikovni kriterij “pravih” stečajnih kaznenih djela u odnosu na druga kaznena djela koja se mogu počiniti u vezi sa stečajnim postupkom u literaturi se navodi “zakonski opis koji pretpostavlja činjenično stanje koje je zakonska pretpostavka za otvaranje stečajnog postupka prema odredbama Stečajnog zakona” (tako i Majstorović, *op. cit.* u bilj. 7, str. 643).

¹⁵ Narodne novine, br. 25/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019, 84/2021, 114/2022.

¹⁶ U posljednjih nekoliko godina u hrvatskoj javnosti raspravljalo se o nizu tzv. “stečajnih afera”, u kojima su podignute optužnice protiv službenih osoba uključenih u stečajni postupak (sudaca, sudskih službenika, stečajnih upravitelja i sl.) koji su malverzacijama u stečajnim postupcima uzrokovali znatnu štetu i sebi pribavili znatnu imovinsku korist, a problematika malverzacija u stečajnim postupcima tema je i znanstvenih radova u drugim znanstvenim područjima, primjerice ekonomiji. O tome više u nastavku rada. (O stečajnim aferama izvještavao je i dnevni tisak, primjerice <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/uskok-podigao-optuznicu-protiv-stecajnog-suca-dva-stecajna-upravitelja-i-jos-nekolio-okrivljenika---766793.html> (14. 6. 2014.) ili <https://www.vecernji.hr/vijesti/sutkinja-i-stecajni-upravitelj-za-svoje-usluge-dobili-dijamante-i-nakit-od-100-000-eura-1471022> (14. 6. 2024.)).

Vrijedi istaknuti da je u hrvatskom pozitivnopravnom sustavu propisano još jedno kazneno djelo koje je neposredno povezano sa stečajnim postupkom, i to kazneno djelo povrede dužnosti u slučaju gubitka, prezaduženosti ili nesposobnosti za plaćanje iz čl. 626. Zakona o trgovačkim društvima¹⁷ (dalje u tekstu: ZTD). Inkriminacija tog kaznenog djela sastoji se u bitnome u propuštanju pokretanja stečajnog postupka i obavješćavanja uprave društva o financijskim teškoćama, i to uglavnom od strane osoba kojima je povjereno vođenje poslova trgovačkog društva.¹⁸ Radi jasnoće i učinkovitosti usporedne analize prikupljenih podataka iz drugih zemalja u ovom radu obrađena su samo gore pobrojena stečajna kaznena djela propisana KZ-om, budući da se radi o kaznenim djelima koja su u usporednom kaznenom zakonodavstvu regulirana na sličan ili čak na istovjetan način. Osim toga, po svojim zakonskim obilježjima i zaštitnim objektima, stečajna kaznena djela propisana KZ-om čine upravo srž kaznenopravne zaštite u stečajnom postupku, a slično je i u usporednim zakonodavstvima.¹⁹

2.1. Prouzročenje stečaja

Kazneno djelo prouzročenje stečaja po svojim zakonskim obilježjima i činjeničnom opisu stupilo je na mjesto kaznenog djela pod nazivom zlouporaba stečaja,²⁰ koje je bilo propisano odredbom čl. 282. ranijeg Kaznenog zakona²¹ (dalje: KZ/97), dok je u postojećem KZ-u najprije nosilo naziv povreda prava vjerovnika u gospodarskom poslovanju, a izmjenama KZ-a iz 2012. godine konačno je bilo formulirano na način kako je propisano i danas.²² Radi se o kaznenom djelu

¹⁷ Narodne novine, br. 111/1993, 34/1999, 121/1999, 52/2000, 118/2003, 107/2007, 146/2008, 137/2009, 125/2011, 152/2011, 111/2012, 68/2013, 110/2015, 40/2019, 34/2022, 114/2022, 18/2023.

¹⁸ Kaleb, Z., Dužnost članova društva i izvršnih direktora u slučaju insolventnosti i gubitka društva, *Javni bilježnik*, br. 33, 2010, str. 5.

¹⁹ Tako, primjerice, i njemačko zakonodavstvo poznaje kazneno djelo koje inkriminira propuštanje pokretanja stečajnog postupka, ali ono također nije regulirano Kaznenim zakonom (*Strafgesetzbuch*, na snazi od 13. studenog 1998. (BGBl. I S. 3322), posljednja izmjena 26. srpnja 2023. (BGBl. 2023 I Nr. 203), dostupno na: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> (17. 6. 2024.), dalje u tekstu StGB/Njem), već Stečajnim zakonom (InsO/Njem).

²⁰ Garačić, A., *Novi Kazneni zakon*, Organizator, Zagreb, 2013, str. 521.

²¹ Narodne novine, br. 110/1997, 27/1998, 50/2000, 129/2000, 84/2005, 51/2001, 111/2003, 190/2003, 105/2004, 71/2006, 110/2007, 152/2008, 57/2011, 77/2011, 125/2011.

²² KZ, čl. 249. Prouzročenje stečaja: Tko u gospodarskom poslovanju sljedećim radnjama izazove prezaduženost ili nesposobnost za plaćanje ili u stanju prezaduženosti ili nesposobnosti za plaćanje koja prijeti ili je nastupila:

1. prividno ili besplatno prenese imovinu na trgovačko društvo koje je osnovao sam ili s drugim, ili na drugi način cijelu ili dio imovine koja bi činila stečajnu masu prividno proda,

koje postoji u brojnim usporednim zakonodavstvima, u kojima često nosi i naziv “bankrot”, a odnosi se na nesavjesna ponašanja u gospodarstvu koja ugrožavaju prava i interese vjerovnika, ali i gospodarstvo u cjelini.²³ Zakonska obilježja kaznenog djela prouzročenja stečaja u sebi obuhvaćaju pojmove “prezaduženost” i “nesposobnost za plaćanje”, koji predstavljaju stečajne razloge u smislu čl. 5. st. 1. i 2. SZ-a te su njihovo značenje i sadržaj određeni u čl. 6.²⁴ i 7.²⁵ SZ-a.

Za počinjenje kaznenog djela prouzročenja stečaja potrebno je da počinitelj Zakonom određenim radnjama izazove neki od stečajnih razloga ili da te iste radnje poduzima u situaciji kad postojanje stečajnih razloga prijeti ili je već nastupilo. Pritom je u st. 6. čl. 249. KZ-a kao objektivni uvjet kažnjivosti²⁶ predviđeno da je počinitelj obustavio svoja plaćanja ili je protiv njega ili osobe koju je zastupao otvoren stečajni postupak. Pravna teorija i poredbena pravna doktrina, prije svega njemačka, ovaj objektivni uvjet kažnjivosti argumentiraju time da nije opravdano kažnjavati onoga koji je neuredno poslovaio, ali je nakon toga prebrodio kriznu situaciju i uspio izbjeći otvaranje stečajnog postupka.²⁷ U određenim bi slučajevima upravo naknadno kažnjavanje takva dužnika pospjelo ili ponovno potaknulo njegovu gospodarsku propast te se stoga kažnjavanje pokazuje nesvrshodnim iz kriminalnopolitičkih razloga.²⁸ Istovremeno, u nekim kaznenopravnim sustavima, primjerice austrijskom,²⁹ to

opteretiti bez odgovarajuće protučinidbe, besplatno ustupi, sakrije, ošteti, uništi ili učini neupotrebljivom,

2. zaključi fiktivni ugovor ili prizna nepostojeću tražbinu,

3. ne vodi trgovačke ili poslovne knjige koje je dužan voditi ili ih prikrije, uništi, ošteti, preinači ili ih tako vodi ili izradi završni račun da se ne može utvrditi ili je znatno otežano utvrđivanje njegova imovinskog stanja,

4. u suprotnosti s urednim i savjesnim gospodarenjem umanju imovinu koja bi činila stečajnu masu ili prikrije imovinsko stanje, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

²³ Novoselec, P., Aktualni problemi hrvatskog gospodarskog kaznenog prava, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 14, br. 2, 2007, str. 371–434.

²⁴ Nesposobnost za plaćanje postoji ako dužnik ne može trajnije ispunjavati svoje dospjele novčane obveze (čl. 6. st. 1. SZ-a).

²⁵ Prezaduženost postoji ako je imovina dužnika pravne osobe manja od postojećih obveza (čl. 7. st. 1. SZ-a).

²⁶ Radi se o pravom objektivnom uvjetu kažnjivosti, koji ne utječe ni na postojanje ni na težinu neprava, te mu je stoga jedina uloga sužavanje kažnjivosti. Novoselec, P.; Bojanić, I., *Opći dio kaznenog prava*, četvrto izmijenjeno izdanje, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Zagreb, 2013, str. 277.

²⁷ Novoselec, P.; Roksandić Vidlička, S., Gospodarska kaznena djela u novom Kaznenom zakonu, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 17, br. 2, 2010, str. 699–728.

²⁸ Tako i Novoselec, Bojanić, *op. cit.* u bilj. 26.

²⁹ Paragraf 156. austrijskog Kaznenog zakonika (Strafgesetzbuch, na snazi od 23. 1. 1974., StF: BGBl. br. 60/1974, dostupno na: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296> (17. 6. 2024.), dalje u tekstu: StGB/Aut) propisuje takvo rješenje.

je djelo konstruirano kao kazneno djelo apstraktnog ugrožavanja te je dovoljno da počinitelj svojim radnjama izazove opasnost od otvaranja stečajnog postupka. Potrebno je istaknuti da način na koji je objektivni uvjet kažnjivosti propisan u gore citiranoj odredbi KZ-a ipak ostavlja određeni prostor za pravnu nesigurnost, i to ponajprije u odnosu na pojam "obustave plaćanja". Trenutak otvaranja stečajnog postupka nad dužnikom pojedincem ili pravnom osobom jasno je propisan odredbama SZ-a te se u tom smislu objektivni uvjet kažnjivosti može precizno vremenski i sadržajno odrediti. Međutim, SZ (ni KZ) ne daje preciznu definiciju pojma "obustava plaćanja", niti pak za tu okolnost veže određene posljedice u stečajnom postupku. Jedino u čl. 126. st. 2. SZ-a upućuje kako se okolnost da je dužnik obustavio plaćanje može osobito utvrditi na temelju izvješća pravnih osoba koje za dužnika obavljaju poslove platnog prometa, pa bi tu okolnost valjalo uzeti u obzir i prilikom ocjene je li u kaznenom postupku ostvaren objektivni uvjet kažnjivosti u vidu obustave plaćanja (u onim situacijama u kojima nad počiniteljem ili osobom koju je zastupao nije ili još nije otvoren stečajni postupak, a postoji sumnja na počinjenje kaznenog djela prouzročenja stečaja).

Počinitelj ovog kaznenog djela može biti onaj koji se nalazi u poziciji da zakonom određenim radnjama umanjuje buduću stečajnu masu i na taj način oštećuje vjerovnike stečajnog dužnika, a to će u pravilu biti osobe kojima je povjereno vođenje poslova trgovačkog društva koje je stečajni dužnik ili sam stečajni dužnik pojedinac osobno. Radnje počinjenja djela sastoje se u bitnome od otuđenja, skrivanja ili oštećenja imovine stečajnog dužnika (st. 1.), sklapanja fiktivnih pravnih poslova (st. 2.), povrede dužnosti urednog vođenja poslovnih knjiga stečajnog dužnika koja ima za posljedicu otežano utvrđivanje njegova imovinskog stanja (st. 3.) te općenito od radnji koje su suprotne urednom i savjesnom gospodarenju, a imaju za posljedicu prikrivanje imovinskog stanja ili umanjeње stečajne mase.³⁰ Dakle, moguće radnje počinjenja nisu taksativno pobrojene, pa će sud u svakom pojedinom slučaju ocijeniti je li počinitelj i nekom od radnji koje nisu navedene u zakonskom tekstu, a suprotne su savjesnom gospodarenju, prikrivao imovinsko stanje ili umanjio imovinu stečajnog dužnika.

Vezano za subjektivni odnos počinitelja prema djelu, traži se namjera, načelno neizravna, ali je kazneno djelo prouzročenja stečaja moguće počinuti i iz nehaja. Predviđen je i kvalificirani oblik djela u slučaju prouzročenja znatne štete, a moguće je i oslobođenje od kazne u slučaju namirenja vjerovnika prije donošenja presude u kaznenom postupku.

³⁰ Stečajna masa obuhvaća cjelokupnu imovinu stečajnog dužnika u vrijeme otvaranja stečajnog postupka te imovinu koju on stekne tijekom stečajnog postupka. Stečajna masa služi namirenju troškova stečajnog postupka te tražbine vjerovnika stečajnog dužnika, odnosno tražbine čije je namirenje osigurano određenim pravima na imovini dužnika (čl. 134. st. 1. i 2. SZ-a).

Kao što će biti detaljno prikazano u analizi statističkih podataka iz hrvatske pravosudne prakse u nastavku ovog rada, kazneno djelo prouzročenja stečaja iznimno se rijetko pojavljuje u sudskoj praksi. Još je u stručnoj literaturi koja je istu tematiku obrađivala prije više od petnaest godina istaknut isti problem te je upozoreno na teorijsku podlogu za razgraničenje između kaznenog djela prouzročenja stečaja (tada kaznenog djela zlouporabe stečaja) i kaznenog djela zlouporabe položaja i ovlasti iz čl. 337. st. 3. i 4. KZ/97.³¹ Budući da se u oba slučaja radi o kaznenim djelima kojima je inkriminirano postupanje odgovornih osoba u pravnim osobama koje zlorabe svoj položaj i ponašaju se nesavjesno, oštećujući pritom vjerovnike te pravne osobe, a i samu pravnu osobu koju zastupaju, u praksi je ponekad teško razlučiti o kojem se od tih dvaju kaznenih djela radi. Kako bi se ta dvojba razriješila, njemačka pravna doktrina konstruirala je tzv. interesnu formulu, za koju Novoselec još 2007. godine argumentira da je primjenjiva i na hrvatsko kazneno pravo.³² Prema toj formuli za razlikovanje između navedenih djela važno je utvrditi je li počinitelj djelovao s ciljem zadovoljavanja interesa pravne osobe koju zastupa (u tom se slučaju radi o stečajnom kaznenom djelu), ili je djelovao s ciljem zadovoljavanja vlastitog interesa ili interesa neke treće osobe (u tom se slučaju radi o zlouporabi povjerenja ili nekom drugom imovinskom kaznenom djelu). Unatoč učinkovitij i primjenjivij pravnoteorijskoj podlozi, na koju je upozoreno i u stručnoj literaturi, do danas ona u hrvatskoj pravosudnoj praksi nije naišla na širu primjenu.

2.2. Pogodovanje vjerovnika

Pogodovanjem vjerovnika inkriminirano je postupanje dužnika koji, u stanju nesposobnosti za plaćanje, ispuni ili osigura tražbinu vjerovnika koji nema pravo na ispunjenje ili osiguranje na takav način ili u to vrijeme (čl. 250. KZ-a). Takvim postupanjem oštećuju se drugi vjerovnici, čije tražbine imaju prednost u namirenju ili osiguranju u odnosu na tražbinu koja se radnjom tog kaznenog djela namiruje, te se inkriminacijom takva postupanja štite njihovi interesi. Pogodovanje vjerovnika smatra se privilegiranim oblikom kaznenog djela prouzročenja stečaja budući da se radnjom koja predstavlja nesavjesno gospodarenje u stanju nesposobnosti za plaćanje i kojom se oštećuju vjerovnici ipak namiruje barem jedan od njih.³³ Zakonska obilježja tog kaznenog djela ponovno zahtijevaju poznavanje pojmova i instituta stečajnog prava, i to prije svega pojma nesposobnosti za plaćanje te pojma inkongruentnog namirenja vjerovnika.

³¹ Tako i Novoselec, *op. cit.* u bilj. 23, str. 420.

³² *Ibid.*, str. 421.

³³ *Ibid.*, str. 422.

Naime, SZ regulira tzv. kongruentno³⁴ i inkongruentno³⁵ namirenje vjerovnika kao radnje stečajnog dužnika poduzete prije otvaranja stečajnog postupka kojima su pojedini stečajni vjerovnici stavljeni u povoljniji položaj te su time oštećeni interesi ostalih stečajnih vjerovnika, a umanjena je i stečajna masa. Stečajno pravo također "sankcionira" takvo nesavjesno postupanje stečajnog dužnika, i to na način da će pravne radnje koje predstavljaju kongruentno odnosno inkongruentno namirenje biti pobojne u smislu pravila civilnog prava pod uvjetima propisanim SZ-om. Pretpostavke za pobijanje kongruentnog namirenja restriktivnije su (jer ono predstavlja blažu povredu savjesnog postupanja), dok su pretpostavke za pobijanje pravnih radnji inkongruentnog namirenja manje restriktivne i takve će radnje učestalo s uspjehom pobiti stečajni upravitelj ili stečajni vjerovnici u parničnom postupku. Kaznenim zakonodavstvom, odnosno kaznenim djelom pogodovanja vjerovnika, obuhvaćene su samo radnje inkongruentnog namirenja kao radnje kojima se grubo krše prava vjerovnika, i to samo one koje su poduzete u stanju nesposobnosti za plaćanje (iako bi, vjerojatno, i inkongruentno namirenje poduzeto u stanju prezaduženosti opravdavalo isti zakonodavni tretman).

Otvaranje stečajnog postupka kod kaznenog djela pogodovanja vjerovnika nije predviđeno kao objektivni uvjet kažnjivosti, pa proizlazi da počinitelj koji je poduzimao radnje inkongruentnog namirenja u stanju nesposobnosti za plaćanje može biti kazneno odgovoran i ako do otvaranja stečajnog postupka ne dođe. Istovremeno, takve njegove radnje neće biti pobojne sukladno pravilima stečajnog prava jer je otvaranje stečajnog postupka nužan preduvjet za pokretanje parničnih postupaka upravljenih na pobijanje pravnih radnji stečajnog dužnika. Također, ako je dužnik pravne radnje inkongruentnog namirenja poduzimao u stanju prezaduženosti (a u tom trenu nije bio nesposoban za plaćanje), te radnje neće predstavljati kazneno djelo čak ni ako nad njim kasnije bude otvoren stečajni postupak. Radi se o nelogičnostima koje upućuju na potrebu preispitivanja načina na koji je to kazneno djelo trenutačno uređeno u KZ-u.³⁶

³⁴ Sukladno čl. 199. SZ-a kongruentno je ono namirenje kojim se jednom vjerovniku daje ili omogućava osiguranje ili namirenje na način i u vrijeme u skladu sa sadržajem njegova prava.

³⁵ Sukladno čl. 200. SZ-a inkongruentno je ono namirenje kojim se vjerovniku daje ili omogućava osiguranje, ili namirenje koje on nije imao pravo zahtijevati, ili nije imao pravo zahtijevati na taj način ili u to vrijeme.

³⁶ Kazneno djelo pogodovanja vjerovnika više je puta mijenjano tijekom izmjena Kaznenog zakona u posljednjih 20 godina, pa je tako u ranijim verzijama obuhvaćalo i kongruentno i inkongruentno namirenje, kao i oštećenje vjerovnika kao objektivni uvjet kažnjivosti. U pravnoj teoriji više je puta isticana potreba da se otvaranje stečajnog postupka propiše kao objektivni uvjet kažnjivosti i kod tog kaznenog djela. Više o tome Novoselec, *op. cit.* u bilj. 23, i Majstorović, *op. cit.* u bilj. 7.

2.3. Primanje i davanje mita u postupku stečaja

Primanje i davanje mita u postupku stečaja kazneno je djelo koje se od ostalih gore navedenih stečajnih kaznenih djela razlikuje prije svega po osobama koje mogu biti počinitelji. Dok će počinitelj kaznenih djela prouzročenja stečaja i pogodovanja vjerovnika uglavnom biti osoba kojoj je povjereno zastupanje i vođenje poslova trgovačkog društva stečajnog dužnika ili sam stečajni dužnik pojedinac, počinitelji kaznenog djela iz čl. 251. KZ-a bit će vjerovnici stečajnog dužnika, članovi odbora stečajnog dužnika ili stečajni upravitelj, i to kada zahtijevaju ili prime mito, ili pak treći koji navedenim osobama ponude, obećaju ili daju mito.

Razlog zbog kojeg je primanje i davanje mita u postupku stečaja inkriminirano kao zasebno kazneno djelo u odnosu na ostala koruptivna kaznena djela jest to što se mito u ovom slučaju ne odnosi na gospodarsko poslovanje stečajnog dužnika i s time povezane aktivnosti, već na glasovanje u stečajnom postupku.³⁷ Ishod stečajnog postupka uvelike ovisi o načinu na koji stečajni vjerovnici odluče raspolagati imovinom stečajnog dužnika, a oni te svoje odluke donose glasovanjem u skupštini i/ili odboru vjerovnika. Budući da je pravo glasa stečajnog vjerovnika i način na koji će se on njime koristiti u stečajnom postupku najvažniji alat za zaštitu i ostvarenje vjerovnikovih prava, inkriminacijom koruptivnih radnji koje su usmjerene na zlouporabu tog prava štite se interesi ostalih vjerovnika u stečajnom postupku. Predviđen je i kvalificirani oblik tog kaznenog djela ukoliko počinitelj nije jedan od vjerovnika, već stečajni upravitelj.

Kao što će analiza prikupljenih podataka u nastavku ovog rada detaljnije prikazati, primanje i davanje mita u postupku stečaja ne samo što je podzastupljeno u hrvatskoj pravosudnoj praksi nego u proteklih deset godina u Hrvatskoj nije zabilježena nijedna pravomoćna osuđujuća presuda za to kazneno djelo. Postavlja se opravdano pitanje je li hrvatski stečajni postupak iz nekog razloga imun na korupciju ili ipak postoje drugi faktori koji mogu objasniti takav ishod.

Podzastupljenost tog stečajnog kaznenog djela u pravosudnoj praksi zanimljivo je povezati s rezultatima empirijske analize i istraživanja provedenog na području Trgovačkog suda u Osijeku, čiji su rezultati prikazani u radu ekonomista Domagoja Sajtera iz 2014. godine.³⁸ U radu je autor na uzorku od 30 stečajeva većih dioničkih društava utvrdio čitav niz nepravilnosti i značajnu netransparentnost u postupanju stečajnih upravitelja i stečajnih sudaca. Iako se radilo o empirijskoj analizi iz ekonomske perspektive, uočeni obrasci postu-

³⁷ Novoselec, *op. cit.* u bilj. 23, str. 422.

³⁸ Sajter, D., Stečaj: okvir za malverzacije ili za namirenje vjerovnika i rehabilitaciju povjerenja?, *Ekonomski pregled*, vol. 65, br. 4, 2014, str. 294–317.

panja upravo odgovaraju onima koji predstavljaju predmet optužbi u kaznenim postupcima protiv stečajnih sudaca i upravitelja u gore spomenutim stečajnim aferama. Kao jedan od ključnih uočenih nedostataka Sajter označava neuredno pohranjivanje dokumentacije, zbog kojeg u velikom broju postupaka nije bilo moguće utvrditi ni osnovne pokazatelje poslovanja prije otvaranja stečaja.³⁹ Osim toga, u velikom postotku analiziranih stečajeva stečajnim upraviteljima isplaćivane su nerazmjerno visoke naknade i netransparentno su prikazani troškovi, dok su istovremeno vjerovnici namireni u minimalnom ili čak ni u kakvu dijelu. Utvrđeno je i učestalo izigravanje volje vjerovnika i u odnosu na pitanje odabira osobe stečajnog upravitelja i u odnosu na pitanje namirenja iz postojeće ili naknadno pronađene imovine koja ulazi u stečajnu masu.

Sva opisana postupanja upućuju na sustavnu zlouporabu stečajnog postupka u korist osoba čija je uloga ključna ne samo u pravilnoj i zakonitoj provedbi stečaja već i u detektiranju i potencijalnom procesuiranju stečajnih kaznenih djela. Ako osobe zadužene za provedbu i kontrolu provedbe stečajnog postupka u njemu čine protupravne radnje u svrhu stjecanja koristi za sebe i sebi bliske osobe, jasno je da neće biti spremne tijela kaznenog progona upozoravati na te nepravilnosti, dok ih treće osobe – primjerice vjerovnici – često neće biti u prilici uočiti, pa onda ni prijaviti. Imajući u vidu sve navedeno, malo je vjerojatno da su radnje primanja i davanja mita u svim stečajnim postupcima u cijelosti izostale.

3. SMISAO I SVRHA STEČAJNIH KAZNENIH DJELA U SUSTAVU KAZNENOPRAVNE ZAŠTITE

Kaznena djela čija su zakonska obilježja prikazana predstavljaju okosnicu stečajnog kaznenog prava u Hrvatskoj. Na sličan ili barem usporediv način stečajno je kazneno pravo uređeno i u austrijskom i njemačkom zakonodavstvu. Kaznenopravnim sankcijama kažnjavaju se ona ponašanja povezana sa stečajnim postupkom kojima se grubo povrjeđuju u prvom redu interesi vjerovnika, a osim toga i interesi zaposlenika i vlasnika stečajnog dužnika.

Kao što je već istaknuto, sa stečajnim postupkom mogu biti povezana i druga gospodarska kaznena djela, pa je moguće da je dio kriminalnog ponašanja koje je detektirano i procesuirano u vezi sa stečajnim postupcima obuhvaćen statističkim podacima koji se odnose na ta kaznena djela. Međutim, iz prikaza zakonskih obilježja stečajnih kaznenih djela, kao i iz prikaza pravnoteorijske

³⁹ *Ibid.*, zbog manjkave dokumentacije nakon okončanja stečajnog postupka nije bilo moguće utvrditi broj zaposlenih radnika u trenutku otvaranja stečaja, knjigovodstvenu vrijednost imovine, stečajnu masu, troškove stečajnog postupka te postotak namirenja tražbina vjerovnika u stečaju.

podloge njihove inkriminacije, jasno proizlazi da ona imaju svoje specifično mjesto u sustavu kaznenopravne zaštite, svoje specifične zaštitne objekte, te ne bi bilo opravdano tvrditi da se cjelokupna kriminalna količina svih kažnjivih ponašanja vezanih za stečajni postupak može obuhvatiti ostalim kaznenim djelima. Osim toga, određena ponašanja obuhvaćena stečajnim kaznenim djelima, kao što je, primjerice, nehajno postupanje kod prouzročenja stečaja, isključena su kod nekih drugih inkriminacija iz domene gospodarskog kriminaliteta.

Prema tome, pravilna kvalifikacija određenog protupravnog postupanja te teorijsko i praktično razgraničenje između stečajnih kaznenih djela i ostalih djela gospodarskog kriminaliteta ključni su faktor u ostvarenju normativne i praktične svrhe insolventijskih kaznenih djela. Tako se, primjerice, i kaznenim djelom prouzročenja stečaja i kaznenim djelom zlorabe povjerenja u gospodarskom poslovanju iz čl. 246. KZ-a inkriminira povreda dužnosti zaštite tuđih imovinskih interesa, ali veća društvena pogibelnost kaznenog djela prouzročenja stečaja ogleda se već u činjenici da bićem tog djela nije obuhvaćeno postupanje s ciljem pribavljanja protupravne imovinske koristi. Dakle, kazneno odgovoran za stečajno kazneno djelo može biti i onaj koji nesavjesnim gospodarenjem nije sebi ni trećemu pribavio nikakvu imovinsku korist niti je s ciljem pribavljanja takve koristi postupao, što kod zlorabe povjerenja u gospodarskom poslovanju nije slučaj. Također, prouzročenje stečaja moguće je i iz nehaja, u kojem se slučaju radi o privilegiranom obliku tog kaznenog djela, dok je kod zlorabe povjerenja u gospodarskom poslovanju to isključeno. Moguće je i oslobođenje od kazne u slučaju namirenja vjerovnika prije donošenja presude, što kod zlorabe povjerenja u gospodarskom poslovanju također nije predviđeno. Već iz ove kratke usporedbe vidljivo je da stečajna kaznena djela itekako imaju svoje mjesto i svoju svrhu u sustavu kaznenopravne zaštite. U zaključnom dijelu ovog rada pokušat će se pronaći odgovor na pitanje ostvaruje li se ta svrha u hrvatskoj sudskoj praksi.

U fokusu zaštite kod stečajnih kaznenih djela ne samo u hrvatskom zakonodavstvu već i u usporedivim zakonodavstvima zemalja njemačkog pravnog kruga (Njemačka, Austrija), pa i drugih (npr. Švedska), jest prije svega zaštita imovinskih interesa vjerovnika stečajnog dužnika.⁴⁰ Toj zaštiti stečajno kazne-

⁴⁰ U pravnoj teoriji postoje i oprečni stavovi. Tako, primjerice, Hefendehl smatra da je njemačko kazneno pravo previše fokusirano na zaštitu pozicije individualnog vjerovnika umjesto na zaštitu povjerenja u kolektivna pravna dobra, kao što su pravna valjanost ekonomskog poretka i njegovih pojedinačnih institucija, između ostalog i stečajnog postupka. Taj autor smatra da stečajna kaznena djela narušavaju kako povjerenje u pravosudni sustav tako i učinkovitost ekonomskog poretka te da bi kazneno pravo trebalo biti fokusirano na zaštitu tih pravnih dobara. Također, ističe da kazneni postupak ionako nije najučinkovitiji način reparacije imovinske štete, pa zaštitu isključivo imovinskih interesa pojedinog vjerovnika i iz tog razloga nije smisleno stavljati u centar kaznenopravne zaštite kod inkriminacije stečajnih kaznenih djela. Više

no pravo pristupa tako da nastoji spriječiti nastanak štete za imovinske interese stečajnog vjerovnika, prije svega inkriminirajući već one radnje koje počinitelj poduzima još i prije negoli je stečajni postupak otvoren, odnosno čim je kod poslovnog subjekta nastala kriza koja upućuje na mogućnost otvaranja stečaja.⁴¹ Zbog toga su inkriminacijama stečajnih kaznenih djela obuhvaćene sve one radnje upravljene na umanj enje imovine stečajnog dužnika (koja čini ili će činiti stečajnu masu), ali ponajprije pod uvjetom da one zaista dovedu do otvaranja stečajnog postupka.⁴² Zakonskim opisom stečajnih kaznenih djela obuhvaćeni su neki tipični oblici tih radnji za koje se u praksi pokazalo da ih gospodarski subjekti najčešće poduzimaju u stanju financijske i poslovne krize, često u pokušaju da izbjegnu ili umanje štetne posljedice poslovnog neuspjeha, ne vodeći pritom računa o interesima vjerovnika. Međutim, kažnjivo će biti i svako drugo postupanje poduzeto s istim ciljem, u uvjetima i pod pretpostavkama detaljno opisanim u zakonskim obilježjima svakog pojedinog kaznenog djela. Imajući na umu isprepletenost ekonomskih, društvenih i pravnih interesa i instituta u području gospodarstva i stečajnog postupka, jasno je da se isti cilj – zaštita interesa vjerovnika uslijed financijskih teškoća gospodarskog subjekta – nastoji postići i mjerama drugih grana prava.

Stečajni postupak svoju svrhu – namirenje vjerovnika unovčenjem imovine stečajnog dužnika i podjelom prikupljenih sredstava – ostvaruje u razmjerno složenom sustavu procesnih radnji kojima rukovodi sud, a stečajnog dužnika pritom zastupa i njegovim postupanjem upravlja stečajni upravitelj, dok vjerovnici svoje interese ostvaruju donošenjem odluka na skupštini vjerovnika (i na odboru vjerovnika, ako je osnovan). Osoba koja je do otvaranja stečajnog postupka bila ovlaštena za zastupanje stečajnog dužnika gubi tu svoju ovlast, a time i ovlast da u ime i za račun stečajnog dužnika donosi bilo kakve odluke. Jedna od pravnih posljedica otvaranja stečajnog postupka, propisana u čl. 177. SZ-a, jest i dužnost obavješćivanja i suradnje koja se primjenjuje kako na dužnika pojedinca tako i na osobe ovlaštene za zastupanje dužnika pravne osobe, članove nadzornog tijela i osobno odgovorne članove dužnika ovlaštene za zastupanje, pa čak i na one koji su to svojstvo izgubili u posljednje dvije godine, prije otvaranja stečajnog postupka. Dužnost obavješćivanja i suradnje u bitnome se sastoji u tome da navedene osobe stečajnom upravitelju i stečajnom

u: Hefendehl, Enron R., WorldCom and the Consequences: Business Criminal Law Between Doctrinal Requirements and the Hopes of Crime Policy, *Buffalo Criminal Law Review*, vol. 8, br. 1, 2004, str. 69.

⁴¹ Tako i Tiedemann, *op. cit.* u bilj. 3.

⁴² Iako se u pravnoj teoriji konceptu objektivnog uvjeta kažnjivosti na dogmatskoj razini upućuju kritike, ponajprije uz tvrdnje da predstavlja neopravdano odstupanje od načela krivnje, kod stečajnih kaznenih djela njegovo se propisivanje ipak pokazuje opravdanim. Tako i Tiedemann (*op. cit.* u bilj. 3) i Novoselec (*op. cit.* u bilj. 23).

sudu trebaju pružiti sve potrebne informacije i aktivno s njima surađivati u cilju ostvarenja svrhe stečajnog postupka.

Već iz tako sumarnog prikaza svrhe stečajnog postupka i načina na koji se ona ostvaruje jasno je da će se vrlo često raditi o međusobno suprotstavljenim interesima (prije svega vjerovnika s jedne strane i osoba koje su rukovodile poslovima stečajnog dužnika do otvaranja stečaja s druge strane). Tako suprotstavljeni interesi neizbježno će u određenom broju slučajeva rezultirati pokušajima malverzacija, i to ili s ciljem umanjenja imovine stečajnog dužnika, odnosno povrede nekog od interesa vjerovnika (u tom slučaju govorimo o prouzročenju stečaja ili pogodovanju vjerovnika) ili s ciljem stjecanja povoljnijeg položaja vjerovnika u stečajnom postupku (u tom slučaju može se raditi o koruptivnim stečajnim kaznenim djelima). Upravo u tom dijelu jasno se vidi opravdanost kaznenopravne intervencije u zaštitu interesa vjerovnika u stečajnom postupku, kao i isprepletenost svrhe i cilja stečajnog postupka s jedne strane te stečajnih kaznenih djela s druge strane.

U cilju utvrđenja ostvaruju li se oni u praksi za potrebe ovog rada provedeno je istraživanje statističkih pokazatelja koji se odnose na pojavnost stečajnih kaznenih djela te broj otvorenih stečajnih postupaka u Hrvatskoj, Austriji i Njemačkoj u posljednjih deset godina te se u nastavku prikazuju tijekom i rezultati provedenog istraživanja.

4. STEČAJNA KAZNENA DJELA U PRAKSI: UČESTALOST U HRVATSKOJ, AUSTRIJI I NJEMAČKOJ OD 2013. DO 2022.

Stručna i znanstvena literatura koja je do sada obrađivala temu stečajnih kaznenih djela učestalo se referira na razmjerno rijetku pojavnost tih kaznenih djela u hrvatskoj sudskoj praksi,⁴³ ali izostala je detaljnija analiza konkretnih statističkih pokazatelja, kao i bilo kakav pokušaj da se utvrde uzroci uočenog fenomena. Ovim radom nastoji se popuniti navedena praznina i dati doprinos sveobuhvatnijem razumijevanju kako stečajnih kaznenih djela i njihove učestalosti u hrvatskoj sudskoj praksi tako i razloga zbog kojih su ona podzastupljena u odnosu na usporedive pravne sustave.

Upravo s ciljem da se prikupljeni i obrađeni podaci pozicioniraju u poredbenopravni kontekst te kako bi se ispitala točnost pretpostavke da su u Hrvatskoj stečajna kaznena djela podzastupljena, prikupljeni su i obrađeni istovrsni podaci i za Republiku Austriju i za Saveznu Republiku Njemačku. Promatrano je vremensko razdoblje od 2013. do 2022. (za Njemačku do 2021.), a podaci su prikupljeni od nadležnih državnih ureda za statistiku (Državni zavod za

⁴³ Tako i Majstorović, *op. cit.* u bilj. 7, str. 649.

statistiku u Republici Hrvatskoj,⁴⁴ *Statistisches Bundesamt*⁴⁵ u Saveznoj Republici Njemačkoj te *Statistik Austria*⁴⁶ u Republici Austriji), i to pretraživanjem javno dostupnih baza podataka te neposrednim kontaktom sa zaposlenicima navedenih ureda. U nastavku su prikazani i obrađeni rezultati provedenog istraživanja.

Za potrebe ovog rada, pa tako i za potrebe provedenog istraživanja, pod pojmom stečajna kaznena djela u smislu hrvatskog kaznenog prava obuhvaćena su kaznena djela iz čl. 249.–251. KZ-a. U Tablici 1 prikazan je broj pravomoćno osuđenih počinitelja stečajnih kaznenih djela razvrstan po vrsti djela i po godinama za razdoblje od 2013. do zaključno 2022. godine. U tom desetogodišnjem razdoblju za koruptivno kazneno djelo iz čl. 251. KZ-a nije pravomoćno osuđen nijedan počinitelj, dok je u prosjeku najviše počinitelja osuđeno za kazneno djelo pogodovanja vjerovnika iz čl. 250. KZ-a.⁴⁷

Tablica 1.

HRVATSKA – BROJ OSUĐENIH POČINITELJA STEČAJNIH KAZNENIH
DJELA PO GODINAMA 2013.–2022. (ČL. 249., 250. I 251. KZ-a)

Godina	Čl. 249. Prouzročenje stečaja	Čl. 250. Pogodovanje vjerovnika	Čl. 251. Primanje i davanje mita u postupku stečaja	UKUPNO stečajnih KD
2013.	4	11	-	15
2014.	3	12	-	15
2015.	-	6	-	6
2016.	5	16	-	21
2017.	3	14	-	17
2018.	5	9	-	14
2019.	5	6	-	11
2020.	5	6	-	11
2021.	8	2	-	10
2022.	7	4	-	11
UKUPNO	45	86	0	131

KD – kazneno djelo

⁴⁴ Hrvatski Državni zavod za statistiku: <https://podaci.dzs.hr/hr/arhiva> (17. 6. 2024.).
⁴⁵ Njemački državni ured za statistiku: <https://www.statistischebibliothek.de> (17. 6. 2024.).
⁴⁶ Austrijski državni ured za statistiku: <https://www.statistik.at/en/> (17. 6. 2024.).
⁴⁷ Podaci su preuzeti iz godišnjih prikaza Državnog zavoda za statistiku dostupnih na web-stranici: <https://web.dzs.hr/Hrv/DBHomepages/Pravosu%C4%91e/Pravosu%C4%91e.htm> (18. 6. 2024.)

U njemačkom Kaznenom zakonu (StGB/Njem) stečajna kaznena djela svrstana su u zasebni odjeljak pod nazivom Insolvenzijska kaznena djela (*Insolvenzstraftaten*), koji obuhvaća članke 283.–283.d. Radi se o kaznenom djelu bankrota (283. *Bankrott*) kao općem stečajnom kaznenom djelu, koje je po svojem opisu najbliže hrvatskom kaznenom djelu prouzročenja stečaja, kaznenom djelu osobito teškog slučaja bankrota (283.a *Besonders Schwerer Fall des Bankrotts*) kao kvalificiranom obliku bankrota, kaznenom djelu povrede obveze vođenja poslovnih knjiga (283.b *Verletzung der Buchführungspflicht*), koje je izdvojeno kao zasebno kazneno djelo, te kaznenim djelima pogodovanja vjerovnika (283.c *Gläubigerbegünstigung*) i pogodovanja dužnika (283.d *Schuldnerbegünstigung*), koja su također razdvojena u dva zasebna kaznena djela.

Većinu pravomoćno osuđenih počinitelja stečajnih kaznenih djela u Njemačkoj čine počinitelji kaznenog djela bankrota, što je i očekivano budući da se radi o kaznenom djelu koje u svojem opisu obuhvaća širok spektar radnji poduzetih u stanju prezaduženosti te postojeće ili čak prijetee insolventnosti, koje su imale za posljedicu prouzročenje stečaja. Kao što je prije argumentirano, otvaranje stečajnog postupka predviđeno je kao objektivni uvjet kažnjivosti. Valja istaknuti da je sljedeće po zastupljenosti kazneno djelo povrede vođenja poslovnih knjiga, koje je u njemačkom stečajnom kaznenom pravu izdvojeno kao zasebno stečajno kazneno djelo, dok je u hrvatskom KZ-u povreda obveze vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga predviđena kao zasebno kazneno djelo u čl. 248., ali su radnje vezane za povredu te obveze, prikrivanje, uništavanje, oštećivanje i preinaku poslovnih knjiga u uvjetima prezaduženosti ili nesposobnosti za plaćanje predviđene i kao dio bića kaznenog djela prouzročenja stečaja iz čl. 249. KZ-a.⁴⁸

⁴⁸ Podaci o osuđenim počiniteljima stečajnih kaznenih djela u Saveznoj Republici Njemačkoj preuzeti su iz tabličnih prikaza dostupnih na web-stranici Saveznog zavoda za statistiku, dostupno na: https://www.statistischebibliothek.de/mir/receive/DESerie_mods_00000107 (17. 6. 2024.).

Tablica 2.

NJEMAČKA – BROJ OSUĐENIH POČINITELJA STEČAJNIH
KAZNENIH DJELA PO GODINAMA 2013.–2022.
(ČL. 283.–283.d STGB-a)

Godina	Čl. 283. StGB-a	Čl. 283.a. StGB-a	Čl. 283.b StGB-a	Čl. 283.c StGB-a	Čl. 283.d StGB-a	UKUPNO stečajnih KD
2013.	1123	4	269	10	6	1412
2014.	1089	10	297	13	6	1415
2015.	1190	5	328	8	7	1538
2016.	1083	3	344	4	9	1443
2017.	1043	4	276	9	6	1338
2018.	988	3	269	5	9	1274
2019.	1030	7	259	7	4	1307
2020.	956	3	232	2	9	1202
2021.	838	5	157	3	10	1013
2022.	-	-	-	-	-	-
UKUPNO	9340	44	2431	61	66	11942

StGB – Strafgesetzbuch – Kazneni zakon

Konačno, u austrijskom Kaznenom zakonu (StGB/Aut) stečajna kaznena djela svrstana su u sedmi odjeljak pod nazivom kaznena djela protiv tuđe imovine (*Strafbare Handlungen gegen fremdes Vermögen*) i obuhvaćaju članke 156.–160. Inkriminirano je prijevarno postupanje na štetu vjerovnika prikri- vanjem, oštećenjem, otuđenjem ili umanjenjem imovine te priznavanjem ne- postojećih obveza (čl. 156. *Betrügerische Krida*), zatim postupanje na štetu ostalih vjerovnika i pogodovanje jednog od vjerovnika (čl. 157. *Schädigung fremder Gläubiger* i čl. 158. *Begünstigung eines Gläubigers*, koja se zajednič- ki statistički obrađuju), gruba nepažnja koja uzrokuje nesposobnost za plaćanje ili insolventnost, ili barem rizik od takvih posljedica (čl. 159. *Grob fahrlässige Beeinträchtigung von Gläubigerinteressen*) te protupravna postupanja za vri- jeme trajanja nadzora nad poslovanjem ili stečajnog postupka (čl. 160. *Umtrie- be während einer Geschäftsaufsicht oder im Insolvenzverfahren*).

Daleko najveća učestalost u praksi odnosi se na kaznena djela iz čl. 156. i 159. StGB/Aut, koja su po svojim opisima najbliža kaznenom djelu prou- zročenja stečaja, s time da austrijsko pravo ne propisuje otvaranje stečajnog postupka kao objektivni uvjet kažnjivosti. Upravo suprotno, već i izazivanje rizika nesposobnosti za plaćanje ili insolventnosti uslijed nesavjesnog poslo- vanja smatra se umanjenjem interesa vjerovnika iz grube nepažnje i kažnjivo

je po čl. 159. StGB/Aut. Zanimljivo je primijetiti da se u desetogodišnjem promatranom razdoblju ne pojavljuje nijedna pravomoćna osuda za kazneno djelo iz čl. 160. StGB/Aut, koji inkriminira postupanja za vrijeme trajanja stečajnog postupka, već su sve u praksi primijenjene kaznenopravne sankcije koncentrirane u “preventivnoj” fazi, tj. odnose se na inkriminacije čiji je cilj spriječiti protupravna postupanja koja u konačnici rezultiraju (ili mogu rezultirati) otvaranjem stečajnog postupka.⁴⁹

Tablica 3.

AUSTRIJA – BROJ OSUĐENIH POČINITELJA STEČAJNIH
KAZNENIH DJELA PO GODINAMA 2013.–2022. (ČL. 156. – 160. STGB)

Godina	Čl. 160. StGB-a	Čl. 159. StGB-a	Čl. 158., 157. StGB-a	Čl. 156. StGB-a	UKUPNO stečajnih KD
2013.	-	57	13	110	180
2014.	-	44	11	101	156
2015.	-	38	9	110	157
2016.	-	26	7	127	160
2017.	-	27	10	134	171
2018.	-	23	14	107	144
2019.	-	26	10	124	160
2020.	-	25	6	117	148
2021.	-	18	8	113	139
2022.	-	9	4	90	103
UKUPNO	0	293	92	1133	1518

StGB – *Strafgesetzbuch* – Kazneni zakon

⁴⁹ Podaci o pravomoćno osuđenim počiniteljima stečajnih kaznenih djela u Republici Austriji pribavljeni su od austrijskog Zavoda za statistiku u komunikaciji e-poštom sa zaposlenikom navedenog ureda, Kontakt dostupan na: <https://www.statistik.at/en/statistics/population-and-society/criminality-and-security/statistics-on-convictions-and-reconvictions> (17. 6. 2024.).

**5. KORELACIJA UČESTALOSTI STEČAJNIH KAZNENIH
DJELA I BROJA OTVORENIH STEČAJEVA U HRVATSKOJ,
AUSTRIJI I NJEMAČKOJ OD 2013. DO 2022.**

Prikazani podaci o ukupnom broju stečajnih kaznenih djela, odnosno pravomoćno osuđenih počinitelja tih kaznenih djela, u navedenom vremenskom razdoblju za svaku od promatranih država sami za sebe nisu podobni za poredbenopravnu analizu. Radi se o tri države sa (znatno) različitim brojem stanovnika, brojem osnovanih trgovačkih društava u odnosu na koja bi moglo doći do otvaranja stečaja i počinjenja stečajnih kaznenih djela te, konačno, sa znatno različitim brojem otvorenih stečajnih postupaka na godišnjoj razini. Kako bi se prikupljeni podaci učinili podobnima za poredbenu analizu, između triju država oni su stavljeni u omjer s brojem otvorenih stečajnih postupaka u određenoj godini za svaku od promatranih država. Jednako kao i podaci o broju pravomoćno osuđenih počinitelja stečajnih kaznenih djela, podaci o broju otvorenih stečajnih postupaka prikupljeni su od državnih ureda za statistiku. U Tablici 4 prikazani su rezultati tako provedene analize nakon što su prikupljeni podaci statistički obrađeni.

Tablica 4.

**BROJ OTVORENIH STEČAJNIH POSTUPAKA I OSUĐENIH
POČINITELJA STEČAJNIH KAZNENIH DJELA 2013.–2022.**

	Hrvatska			Austrija			Njemačka		
God.	Otvoreni stečajni postupci	Stečajna KD	%	Otvoreni stečajni postupci	Stečajna KD	%	Otvoreni stečajni postupci	Stečajna KD	%
2013.	1853	15	0,8	3266	180	5,5	19 488	1412	7,2
2014.	2335	15	0,6	3275	156	4,8	17 877	1415	7,9
2015.	2157	6	0,3	3115	157	5	16 961	1538	9,1
2016.	13 176	21	0,2	3163	160	5	15 814	1443	9,1
2017.	9274	17	0,2	3025	171	5,7	14 397	1338	9,3
2018.	6624	14	0,2	2985	144	4,8	13 907	1274	9,2
2019.	5215	11	0,2	3044	160	5,3	13 609	1307	9,6
2020.	3862	11	0,3	1804	148	8,2	11 063	1202	10,9
2021.	5091	10	0,2	2060	139	6,7	9922	1013	10,2
2022.	5606	11	0,2	2136	103	4,8	10 432	-	-
medijan	5153	12,5	0,2	3034,5	156,5	5,15	14 152	1338	9,2
UKUPNO	55 193	131	0,24	27 873	1518	5,45	143 470	11 942	8,98 ^a

Brojevi su apsolutne frekvencije i proporcije, p-vrijednost (hi-kvadrat test) za višestruke i sve pojedinačne usporedbe je <0.001 ; KD – kazneno djelo; α – ne uključuje 2022. godinu.

Iz provedene analize u istraživanju prikupljenih podataka vidljivo je da se stečajna kaznena djela u Republici Hrvatskoj u sudskoj praksi (odnosno u pravomoćnim osudama punoljetnih počinitelja kaznenih djela) pojavljuju znatno rjeđe nego u Njemačkoj ili Austriji. Tako je medijan pojavnosti stečajnih kaznenih djela u odnosu na broj otvorenih stečajnih postupaka u Republici Hrvatskoj za promatrano desetogodišnje razdoblje 0,2 %, dok za isto razdoblje u Austriji iznosi 5,5 %, a u Njemačkoj (za razdoblje od devet godina) čak 9,2 %. Treba istaknuti da rezultati dobiveni ovim istraživanjem za Njemačku i Austriju odgovaraju rezultatima švedskih znanstvenika, koji su iste parametre promatrali u duljem vremenskom razdoblju⁵⁰ te su utvrdili da je učestalost stečajnih kaznenih djela u Švedskoj u posljednjih dvjesto godina 5,2 % (u 2008. čak 26,2 %) u odnosu na broj otvorenih stečajeva. S druge strane, vidljivo je znatno odstupanje u odnosu na Republiku Hrvatsku, odnosno znatno niža učestalost stečajnih kaznenih djela u odnosu na broj otvorenih stečajnih postupaka.

Kroz cijelo promatrano razdoblje u hrvatskoj se sudskoj praksi pravomoćne osude za stečajna kaznena djela pojavljuju ujednačeno rijetko te ni u jednoj godini njihova učestalost ne premašuje 0,8 % (ta je učestalost zabilježena 2013. godine kao najviša u cijelom promatranom razdoblju). U Njemačkoj i Austriji najveći je udio stečajnih kaznenih djela u odnosu na broj otvorenih stečajeva zabilježen 2020. i iznosio je 10,9 % (Njemačka), odnosno 8,2 % (Austrija). Ponovno se radi o rezultatima u kojima Republika Hrvatska znatno odstupa u odnosu na druge dvije promatrane države. U nastavku se iznose zaključna razmatranja o mogućim uzrocima uočenog odstupanja.

6. RASPRAVA ILI O MOGUĆIM UZROCIMA ODSUPANJA

Provedeno istraživanje potvrdilo je početnu hipotezu iz uvodnog dijela ovog rada o tome da se stečajna kaznena djela u hrvatskoj pravosudnoj praksi pojavljuju (znatno) rjeđe nego u praksi država usporedivog pravnog kruga. Preostaje promotriti koji su mogući uzroci takva odstupanja te otvaraju li oni prostor za napredak u načinu na koji institucije Republike Hrvatske reagiraju na prijetnje i opasnosti koje proizlaze iz stečajnog kriminaliteta.

Na normativnoj razini, u načinu na koji su propisana stečajna kaznena djela u Hrvatskoj, Austriji i Njemačkoj, ne uočavaju se tako znatne različitosti koje bi mogle objasniti zabilježeno odstupanje. Upravo suprotno, stečajna ka-

⁵⁰ Box; Gratzner; Lin, *op. cit.* u bilj. 12, str. 446.

znena djela konceptualno su vrlo slično regulirana u sva tri zakonodavstva, što je vidljivo i iz prikaza inkriminacija stečajnih kaznenih djela za sve tri države u ovom radu. Osim toga, valja imati na umu da su upravo njemačko i austrijsko zakonodavstvo, uz švicarsko, poslužila kao uzor prilikom uređenja stečajnih kaznenih djela u KZ-u.⁵¹ Jedna od razlika odnosi se na činjenicu da u austrijskom zakonodavstvu otvaranje stečajnog postupka nije propisano kao objektivni uvjet kažnjivosti, što predstavlja strože uređenje u odnosu na ono iz KZ-a, pa onda i potencijalno šire mogućnosti kaznenog progona. Međutim, iz rezultata prikazanih u Tablici 4 vidljivo je da je najveća učestalost stečajnih kaznenih djela između triju država zabilježena u Njemačkoj (u kojoj je otvaranje stečajnog postupka kao objektivni uvjet kažnjivosti predviđeno u temeljnom kaznenom djelu bankrota⁵²), a ne u Austriji. Dakle, ne radi se o okolnosti koja bi sama za sebe mogla objasniti značajno manji udio stečajnih kaznenih djela u odnosu na broj otvorenih stečajnih postupaka u Republici Hrvatskoj.

Nadalje, i stečajno zakonodavstvo triju promatranih država zasniva se na usporedivim principima te ima u bitnome slične procesne faze i stečajne razloge.⁵³ Primarni izvor njemačkog stečajnog zakonodavstva – Insolventijski zakon (InsO/Njem.), kao i hrvatski SZ, počiva na temeljnoj ideji da se stečajni postupak pokreće i vodi radi skupnog namirenja dužnikovih vjerovnika, ili unovčenjem i raspodjelom dužnikove imovine, ili alternativnim uređenjima položaja dužnika i vjerovnika. Pritom su rukovodeća načela jednakog tretmana svih stečajnih vjerovnika te načelo vjerovničke autonomije u odlučivanju (*Gläubigerautonomie*).⁵⁴ Jednako tako, osnovni propis austrijskog stečajnog prava – Insolventijski zakon (*Insolvenzordnung*, dalje: InsO/Aut.)⁵⁵ – regulira tzv. likvidacijski stečajni postupak (*Konkursverfahren*, nakon kojeg društvo prestaje postojati, a imovina se unovčava i primici raspodjeljuju dužnicima), koji u bitnome odgovara hrvatskom stečajnom postupku te, jednako kao i hrvatski SZ, reorganizacijske stečajne postupke, čiji je cilj nastavak poslovanja

⁵¹ Isto u Novoselec; Roksandić Vidlička, *op. cit.* u bilj. 27. Autori se u radu više puta pozivaju na odredbe austrijskog i njemačkog zakonodavstva pri argumentiranju predloženih izmjena postojećeg uređenja stečajnih kaznenih djela u KZ-u.

⁵² Potrebu za propisivanjem objektivnog uvjeta kažnjivosti te kritiku suviše širokog koncipiranja stečajnih kaznenih djela kao djela apstraktnog ugrožavanja u njemačkoj pravnoj doktrini ističe Tiedemann još 1976. u Tiedemann, K., Plädoyer für ein neues Wirtschaftsstrafrecht, *Zeitschrift für Rechtspolitik*, vol. 9, br. 3, 1976, str. 53.

⁵³ Gessner; Rhode; Strate; Ziegert, *op. cit.* u bilj. 2: osnovni ciljevi njemačkog stečajnog postupka odgovaraju onima proklamiranim u uvodnim odredbama hrvatskog SZ-a.

⁵⁴ Sumarni prikaz osnovnih principa i pravila njemačkog stečajnog postupka dostupan je na poveznici: <https://e-justice.europa.eu/447/EN/insolvencybankruptcy?GERMANY&member=1> (17. 6. 2024.).

⁵⁵ *Bundesgesetz über das Insolvenzverfahren* RGBI. br. 337/1914, (*Insolvenzordnung*), dostupno na: <https://www.jusline.at/gesetz/io> (18. 6. 2024.).

dužnika.⁵⁶ Stečajni razlozi u bitnome su jednaki onima propisanim u SZ-u i sastoje se u prezaduženosti stečajnog dužnika ili njegovoj nesposobnosti za plaćanje. I u austrijskom i u njemačkom stečajnom zakonu snažan je naglasak na zaštiti interesa vjerovnika i na sprečavanju te civilnopravnom “sankcioniranju” postupaka stečajnog dužnika kojima bi prije ili za vrijeme stečajnog postupka mogla biti ugrožena mogućnost naplate tražbina stečajnih vjerovnika. Jasno je da svako od navedenih uređenja ima svoje specifičnosti i da pojedinosti zakonodavnog uređenja postupka kompleksnog kao što je stečajni niti mogu niti trebaju biti identične u različitim zemljama. Međutim, može se zaključiti da se na konceptualnoj razini ne uočavaju razlike koje bi mogle objasniti odstupanja u pojavnosti stečajnih kaznenih djela u onom opsegu koji proizlazi iz iznesenog prikaza provedenog istraživanja.

Iz kriminološke perspektive, s obzirom na to da su Njemačka i Austrija zapadnoeuropske države na visokom stupnju društvenog razvoja, sa snažnim i razvijenim pravosudnim sustavima i sustavima kontrole i detekcije protupravnih djela, ne bi bilo smisleno tvrditi da se stečajna kaznena djela u tim državama jednostavno čine češće nego u Hrvatskoj. Iako pitanje povezanosti stupnja društvenog razvoja i stope kriminaliteta za pojedine vrste kaznenih djela (pa i stope kriminaliteta uopće) predstavlja složen problem, čiji opseg premašuje domet ovog rada, vjerojatnim i uvjerljivim čini se zaključak da razlog za odstupanje u učestalosti stečajnih kaznenih djela u Hrvatskoj u odnosu na Austriju i Njemačku ipak ne leži u tome što bi u tim državama počinjenje stečajnih kaznenih djela bilo učestalije ili odgovor državnog aparata na njihovo počinjenje lošiji nego u Hrvatskoj. Točnost navedene tvrdnje proizlazi i iz rezultata empirijskih istraživanja o učinkovitosti državnih kontrolnih mehanizama i vladavini prava, u kojima Njemačka i Austrija u razdoblju od proteklih deset godina postižu znatno bolje rezultate od Hrvatske.⁵⁷

Jedan od mogućih odgovora na pitanje što je uzrok uočenog odstupanja mogao bi se odnositi na specifičnost gospodarskog kriminaliteta, u koji spada-

⁵⁶ Sumarni prikaz osnovnih pravila austrijskog stečajnog prava i postupka dostupan je na poveznici: <https://e-justice.europa.eu/447/EN/insolvencybankruptcy?AUSTRIA&member=1> (17. 6. 2024.).

⁵⁷ Prema indikatorima World Bank Group – Worldwide Governance Indicators za kategorije učinkovitosti državnog aparata (Government Effectiveness) i vladavine prava (Rule of Law) Njemačka i Austrija konstanto se u vremenskom razdoblju od 2012. do 2022. kreću oko 90. percentila, dok Hrvatska u istom vremenskom razdoblju jedva doseže 70. percentil u indikatoru učinkovitosti državnog aparata, a u indikatoru vladavine prava nalazi se između 58. i 63. percentila. Podaci dostupni na: <https://databank.worldbank.org/source/worldwide-governance-indicators> (19. 6. 2024.). Više o indikatorima i metodologiji u: Kaufmann, D.; Kraay, A.; Mastruzzi, M., *The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues*, *World Bank Policy Research Working Paper Number 5430*, 2010, dostupan na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1682130 (17. 6. 2024.).

ju i stečajna kaznena djela. Naime, incidencija gospodarskih kaznenih djela u većoj mjeri ovisi o kontrolnim mehanizmima u društvu od incidencije ostalih kaznenih djela.⁵⁸ Razlog leži, između ostalog, u tome što kod gospodarskih, pa tako i stečajnih kaznenih djela, često ne postoji jedna fizička osoba kao žrtva ili oštećenik koja bi bila direktno zainteresirana prijaviti počinjenje takva kaznenog djela nadležnim tijelima javne vlasti. Osim toga, ako i postoji zainteresirani i aktivni oštećenik, on možda ne zna prepoznati da postupanje kojim je oštećen predstavlja kazneno djelo. Dakle, u odnosu na gospodarska kaznena djela i njihovo otkrivanje i procesuiranje važniju ulogu igraju institucionalni mehanizmi državne kontrole zaduženi za otkrivanje i procesuiranje počinitelja kaznenih djela. Opisana specifičnost gospodarskog kriminaliteta, promatrana iz perspektive stečajnog postupka, znači da bi u uspješnom detektiranju i procesuiranju počinitelja stečajnih kaznenih djela aktivnu i značajnu ulogu trebali imati prije svega stečajni upravitelj i stečajni sud. U trenutku otvaranja stečajnog postupka sva ranija postupanja ili propuštanja osoba odgovornih za poslovanje trgovačkog društva vidljiva su (ili bi trebala biti vidljiva) tijelima stečajnog postupka te su ona u jedinstvenoj poziciji da detektiraju eventualna protupravna postupanja i prijave ih tijelima kaznenog progona.

Međutim, ukoliko su stečajni upravitelji i stečajni suci u stečajnim postupcima upleteni u protupravne radnje radi stjecanja vlastite imovinske koristi, oni neće biti aktivni sudionici u detektiranju nepravilnosti koje su dovele do otvaranja stečaja niti će pomoći u otkrivanju i utvrđivanju činjenica relevantnih za kazneni progon počinitelja stečajnih kaznenih djela. Upravo suprotno, vjerovatno će aktivno raditi na tome da se takve nepravilnosti *ne* detektiraju, pa da pritom i njihove protupravne radnje ostanu neotkrivene. Dakle, inzistiranje na profesionalizaciji uloge stečajnih upravitelja, pojačanoj kontroli i transparentnosti njihova rada, nepristranosti u njihovu odabiru i jačanju uloge vjerovnika u stečajnom postupku⁵⁹ nužno je i značajno ne samo za učinkovitost stečajnog postupka već i za detektiranje i procesuiranje stečajnih kaznenih djela.

Ovdje vrijedi spomenuti jednu od specifičnosti gospodarskog kriminaliteta u Republici Hrvatskoj, a to su problemi povezani s procesom pretvorbe i privatizacije početkom devedesetih godina prošlog stoljeća. Iako je od osamostaljenja Republike Hrvatske proteklo više desetljeća, posljedice zlouporaba i nezakonitosti u postupku pretvorbe po nacionalno gospodarstvo, ali i društvu sliku općenito, osjećaju se i danas. Među glavnim negativnim posljedicama pretvorbe i privatizacije utvrđenima u Izvješću Državnog ureda za reviziju

⁵⁸ Box, M.; Gratzer, K.; Lin X., The Asymmetric Effect of Bankruptcy Fraud in Sweden, *Journal of Quantitative Criminology*, vol. 35, br. 2, 2019, str. 291.

⁵⁹ Bodul, D., Prijedlog reforme položaja stečajnog upravitelja, *Informator*, br. 6709, 2021, str. 1–4, dostupno na: <https://informator.hr/strucni-clanci/prijedlogreforme-polozaja-stecajnog-upravitelja> (17. 6. 2024.).

iz 2009. godine o radu na provedbi revizije pretvorbe i privatizacije navodi se i činjenica da su privatizirane tvrtke često poslije završavale u stečaju, a u nekim su slučajevima i namjerno “tjerane u stečaj” s ciljem prodaje ili prenamjene vrijednih nekretnina.⁶⁰ U radu Ureda za državnu reviziju posebno se problematičnim pokazalo što je uvid u dokumentaciju društava i banaka bio ograničen (a s njime i mogućnost za provedbu detaljne revizije), i to zbog manjkave dokumentacije u slučajevima kad je nad društvom otvoren stečaj ili je stečaj okončan.⁶¹ Radi se o zaključcima koji, iako se odnose na stečajne postupke i s njima povezane nepravilnosti iz devedesetih godina, u značajnoj mjeri koreliraju s već ranije citiranim zaključcima ekonomskih analitičara vezanima za analizu relativno recentne stečajne prakse. Može se zaključiti da je takav obrazac ponašanja, u kojem se stečajni postupak “koristi” u protupravne svrhe i suprotno njegovoj ulozi u pravnom poretku, egzistirao kroz dulje vremensko razdoblje (ili u određenoj mjeri egzistira još i danas). Kao što je već ranije istaknuto, u takvim okolnostima nije vjerojatno da će se stečajna kaznena djela učinkovito detektirati i procesuirati.

Nadalje, prepoznatljive osobitosti gospodarskog kriminaliteta jesu i njegova slaba uočljivost, kompleksnost, difuznost odgovornosti, difuzivnost viktimizacije te s time povezane teškoće detekcije i procesuiranja.⁶² Prevladavanje tih teškoća u praksi zahtijeva stručno znanje iz područja ekonomije, računovodstva, financija i poreza, a kada su u pitanju stečajna kaznena djela, i iz područja stečajnog prava i stečajnog postupka. Još je 1981. godine Vijeće ministara Europske unije izdalo preporuke državama članicama u svrhu poduzimanja mjera radi olakšavanja otkrivanja ekonomskog kriminaliteta,⁶³ među kojima je navedeno osnivanje policijskih jedinica specijaliziranih za kontrolu ekonomskog kriminaliteta te osnivanje specijaliziranih odjela za ekonomske delikte unutar državnog odvjetništva. Unatoč tome, u kaznenom progonu počinitelja ekonomskih delikata u Hrvatskoj navedene preporuke ni više od četrdeset godina kasnije nisu implementirane. U svrhu pojačane kontrole i detekcije gospodarskog kriminaliteta 2017. godine u sklopu Ministarstva financija – Porezne uprave ustrojen je Samostalni sektor za financijske istrage. Taj Sektor u 2023. godini za cijelo područje Republike Hrvatske ima 37 zaposlenika, čija je zadaća obavljanje poslova analize i financijskog istraživanja ponajprije u

⁶⁰ Josipović, I., Zastara u predmetima ratnog profiterstva i kriminala u pretvorbi i privatizaciji i kontroverze nakon odluke Ustavnog suda u predmetu *Hypo*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 25, br. 2, 2018, str. 197–259.

⁶¹ *Ibid.*, str. 207.

⁶² Kovčo Vukadin, I., Gospodarski kriminalitet – kriminološka obilježja, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 14, br. 2, 2007, str. 435–493.

⁶³ Council of Europe, Committee of Ministers, Recommendation No. R (81) 12 of the Committee of Ministers to member states on economic crime, prihvaćeno 25. lipnja 1981., dostupno na: <https://rm.coe.int/16806cb4f0> (17. 6. 2024.)

predmetima u kojima postoje ozbiljne naznake organiziranog kriminaliteta, koruptivnih kaznenih djela i kaznenih djela subvencijskih prijevара na štetu sredstava Europske unije.⁶⁴ Dakle, stručno znanje i (ograničeni) resursi tog tijela usmjereni su ponajprije na druge oblike gospodarskog kriminaliteta te se ne može očekivati da će stečajna kaznena djela biti u fokusu njegova postupanja. Osim toga, Sektor za financijske istrage u 2021. godini podnio je devet, a u 2022. godini pet kaznenih prijava za sva kaznena djela iz svoje nadležnosti.⁶⁵ I iz proklamiranog djelokruga njegova rada i iz rezultata pokrenutih istraga jasno je da on sam za sebe ne može predstavljati jedini i dostatan alat državnog aparata za uspješnu borbu protiv (svih oblika) gospodarskog kriminaliteta. Preporuke Vijeća ministara Europske unije iz osamdesetih godina čine se stoga i nadalje aktualnima te bi pojačane aktivnosti u svrhu edukacije i kadrovske specijalizacije tijela kaznenog progona za područje ekonomskog kriminaliteta, kao i osnivanje specijaliziranih odjela za ekonomske delikte unutar državnog odvjetništva, svakako doprinijelo učinkovitosti kaznenog progona počinitelja stečajnih kaznenih djela. Također, kad se ima na umu navedeno rangiranje Hrvatske u okvirima pokazatelja učinkovitosti pravne države i vladavine prava, ovaj se zaključak čini opravdanim te predstavlja važnu smjernicu za daljnje promišljanje problema stečajnih kaznenih djela.

Konačno, na temelju razmatranja iznesenih u početnom dijelu ovog rada može se zaključiti da bi dio uzroka uočenog odstupanja mogao biti i u načinu na koji su stečajna kaznena djela trenutačno regulirana u KZ-u. Pri tom se ponajprije misli na korištenje pojma “obustava plaćanja” u zakonskom tekstu, koji se odnosi na objektivni uvjet kažnjivosti kod kaznenog djela prouzročenja stečaja te na činjenicu da kod kaznenog djela pogodovanja vjerovnika otvaranje stečaja nije propisano kao objektivni uvjet kažnjivosti. Navedene nekonzistentnosti i nejasnosti nepovoljno utječu na uspješnu i ujednačenu primjenu citiranih odredbi u sudskoj praksi.⁶⁶

Slijedom navedenog, rezultati prikazani u ovom radu mogu poslužiti kao signal tijelima kaznenog progona, ali i zakonodavnom tijelu, da je stečajnim kaznenim djelima potrebno posvetiti više pozornosti kako u njihovoj regulaciji u odredbama KZ-a tako i u njihovu detektiranju i procesuiranju u praksi. Također, ti rezultati upućuju na zaključak kako u ovom trenutku zakonom propisana inkriminacija stečajnih kaznenih djela, iako konceptualno preuzeta iz zakonodavstva njemačkog pravnog kruga, u svojoj praktičnoj primjeni znat-

⁶⁴ Ustroj i uloga Samostalnog sektora za financijske istrage, dostupno na web-stranici Porezne uprave: <https://www.porezna-uprava.hr/bi/Stranice/Financijske-istrage.aspx> (17. 6. 2024.).

⁶⁵ Podaci dostupni u godišnjim izvješćima o radu Porezne uprave: <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/revizija/godisnji-program-rada-i-godisnje-izvjesce-o-radu/3121> (17. 6. 2024.).

⁶⁶ Tako i Kovčo Vukadin, *op. cit.* u bilj. 62, str. 439: zakonske nejasnosti navode se kao jedno od obilježja gospodarskog kriminaliteta.

no zaostaje za praksom u pravosudnim sustavima tih istih država njemačkog pravnog kruga. Budući da su isti poredbenopravni izvori poslužili kao uzor na pravnoteorijskoj i zakonodavnoj razini prilikom implementacije postojećih zakonodavnih rješenja vezanih za stečajna kaznena djela u hrvatsko zakonodavstvo, evidentno vrijedi uložiti trud u pokušaj da se i iz praktične primjene tih instituta u hrvatsku pravosudnu praksu iz država njemačkog pravnog kruga prenesu pozitivni primjeri i dobre prakse.

7. ZAKLJUČAK

Stečajna kaznena djela, kako su definirana u ovom radu, podzastupljena su u hrvatskoj pravosudnoj praksi. Udio detektiranih i pravomoćno procesuiranih stečajnih kaznenih djela u ukupnom broju otvorenih stečajnih postupaka u Hrvatskoj znatno zaostaje za istim pokazateljem u zemljama njemačkog pravnog kruga (Njemačkoj i Austriji), ali i u Švedskoj. Uzroci takva zaostajanja ne mogu biti normativni ili pravnoteorijski budući da su stečajna kaznena djela na vrlo sličan način uređena u hrvatskom, austrijskom i njemačkom kaznenom zakonodavstvu, jednako kao i sam stečajni postupak. Otkrivanje i procesuiranje stečajnih kaznenih djela, kao i općenito kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta, u većoj mjeri od tzv. klasičnog kriminala ovisi o mehanizmima državne kontrole te njihovoj učinkovitosti i spremnosti da prepoznaju ta djela i na njih adekvatno reagiraju.

Kad se uzmu u obzir rezultati provedenog istraživanja učestalosti stečajnih kaznenih djela u omjeru prema broju otvorenih stečajnih postupaka prikazani u ovom radu, način na koji hrvatsko pravosuđe reagira na stečajni kriminalitet potrebno je podvrgnuti kritičkom promišljanju i usmjeriti se na pronalaženje mehanizama unaprjeđenja te reakcije kako bi se rezultati približili razvijenijim pravosudnim sustavima, odnosno državama sa snažnijim i učinkovitijim mehanizmima državne kontrole kriminaliteta. Upravo se analizom iznesenom u ovom radu nastoji produbiti razumijevanje problematike stečajnih kaznenih djela te na temelju empirijskih rezultata provedenog istraživanja prikazati postojanje prostora za napredak u njihovoj praktičnoj primjeni.

Stečajna kaznena djela relativno su podzastupljena i u publikacijama u hrvatskoj pravnoj teoriji i pravnoj znanosti, pa tako njihov posljednji sustavni prikaz na razini preglednog znanstvenog rada datira iz 2007. godine (Majstorović), tj. iz vremena prije posljednje izmjene u zakonodavnoj regulativi tih kaznenih djela u KZ-u. Iako se može reći da je ta podzastupljenost upravo posljedica podzastupljenosti stečajnih kaznenih djela u praksi, ovaj rad predstavlja pokušaj promjene takve paradigme. Ukoliko se stečajnim kaznenim djelima, njihovim pojavnim oblicima te šteti koja nastaje njihovim počinje-

njem posveti pozornost na akademskoj i pravnoteorijskoj razini, potkrijepljena istraživanjima rezultata iz pravosudne prakse, vrijedi vjerovati da će to potaknuti i promjene u razmišljanju i djelovanju praktičara.

LITERATURA

1. Bodul, D., Prijedlog reforme položaja stečajnog upravitelja, *Informator*, br. 6709, 2021, str. 1–4.
2. Box, M.; Gratzner, K.; Lin X., The Asymmetric Effect of Bankruptcy Fraud in Sweden, *Journal of Quantitative Criminology*, vol. 35, br. 2, 2019, str. 284–312.
3. Box, M.; Gratzner, K.; Lin, X., Destructive entrepreneurship in the small business sector: bankruptcy fraud in Sweden, 1830–2010, *Small Business Economics*, vol. 5, br. 3, 2020, str. 437–457.
4. Garačić, A., *Novi Kazneni zakon*, Organizator, Zagreb, 2013.
5. Garačić, J., Najznačajnije novine Stečajnog zakona iz 2015. godine, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 38, br. 1, 2017, str. 131–184.
6. Gessner, V.; Rhode, B.; Strate, G.; Ziegert, K., Three Functions of Bankruptcy Law: The West German Case, *Law & Society Review*, 1978, vol. 12, br. 4, 1978, str. 499–544.
7. Hefendehl, R., Enron, WorldCom and the Consequences: Business Criminal Law Between Doctrinal Requirements and the Hopes of Crime Policy, *Buffalo Criminal Law Review*, vol. 8, br. 1, 2004, str. 51–88.
8. Josipović, I., Zastara u predmetima ratnog profiterstva i kriminala u pretvorbi i privatizaciji i kontroverze nakon odluke Ustavnog suda u predmetu Hypo, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 25, br. 2, 2018, str. 197–259.
9. Kaleb, Z., Dužnost članova društva i izvršnih direktora u slučaju insolventnosti i gubitka društva, *Javni bilježnik*, br. 33, 2010, str. 3–10.
10. Kaufmann, D.; Kraay, A.; Mastruzzi, M., The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues, *World Bank Policy Research Working Paper Number 5430*, 2010.
11. Kovčo Vukadin, I., Gospodarski kriminalitet – kriminološka obilježja, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 14, br. 2, 2007, str. 435–493.
12. Majstorović, D., Stečajna kaznena djela, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 14, br. 2, 2007, str. 643–671.
13. Novoselec, P., Aktualni problemi hrvatskog gospodarskog kaznenog prava, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 14, br. 2, 2007, str. 371–434.
14. Novoselec, P.; Bojanić, I., *Opći dio kaznenog prava*, četvrto izmijenjeno izdanje, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Zagreb, 2013.
15. Novoselec, P.; Roksandić Vidlička, S., Gospodarska kaznena djela u novom Kaznenom zakonu, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 17, br. 2, 2010, str. 699–728.
16. Sajter, D., Stečaj: okvir za malverzacije ili za namirenje vjerovnika i rehabilitaciju povjerenja?, *Ekonomski pregled*, vol. 65, br. 4, 2014, str. 294–317.

17. Tiedemann, K., Objektive Strafbarkeitsbedingungen und die Reform des deutschen Konkursstrafrechts, *Zeitschrift für Rechtspolitik*, vol. 8, br. 6, 1975, str. 1–26.
18. Tiedemann, K., Plädoyer für ein neues Wirtschaftsstrafrecht, *Zeitschrift für Rechtspolitik*, vol. 9, br. 3, 1976, str. 49–54.
19. Treiman, I., Acts of Bankruptcy: A Medieval Concept in Modern Bankruptcy Law, *Harvard Law Review*, vol. 52, br. 2, 1938, str. 189–215.

Summary

Jelena Damjanović Barić*

BANKRUPTCY CRIMES AND THEIR INCIDENCE IN CROATIAN AND COMPARATIVE PRACTICE

The topic of this paper is bankruptcy crimes and their place in the Croatian criminal law system, as well as the frequency of their occurrence in practice, in correlation with the number of open bankruptcy proceedings. The paper presents the basic characteristics of bankruptcy criminal offences as they are regulated in Croatian criminal legislation and their connection with the basic settings and institutes of the bankruptcy procedure. Statistical data on the incidence of bankruptcy crimes in Croatia, Germany and Austria were studied and analysed, also in correlation with the number of open bankruptcy proceedings in the mentioned countries in the past ten years. Data on the number of convicted perpetrators of bankruptcy crimes and open bankruptcy proceedings were collected from the databases of the competent state statistical offices and were then statistically processed and analysed. The aim was to determine whether these criminal offences occur in Croatian judicial practice to the same extent as in countries with a comparable legal framework in order to draw conclusions for further scientific analysis and practical application. The concluding remarks compare the basic characteristics of bankruptcy crimes and bankruptcy proceedings in the legal systems of the observed countries, hypothesise on the possible causes of deviations in the results of the conducted research, and emphasise how important it is for the scientific and professional public to pay increased attention to bankruptcy crimes as a form of economic crime that has been under-represented in the current development of Croatian criminal law and practice.

Keywords: bankruptcy crimes, incidence of commission, bankruptcy procedure, creditor protection

* Jelena Damjanović Barić, mag. iur., attorney at law in Čakovec; jelena.damjanovic.baric@gmail.com; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4061-662X>

